

Avrupa Birliği üyeliği sonrası Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti bankacılık sektörünün Türk bankacılık sektörü ile karşılaştırılması

Faruk AKIN*, Nalân ECE**

Özet

Avrupa Birliği çerçevesinde gelişen Tek Pazar hareketi uluslar arası sermaye hareketliliğini sağlamıştır. Birlik üyeleri geçiş ekonomi sürecine girmişlerdir. Bu geçişin en hızlı ve yoğun yaşandığı ülkeler Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyet olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler statüsünde olan Türkiye'nin bankacılık sektöründe gelişmeler olmasına rağmen bu ülkelerin gerisinde kalmıştır. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti ile Türkiye kriterleri çeşitli yönlerden incelenmiştir. Makro ekonomik ölçüler ve bankacılık sektörleri 2004-2007 yılları arasındaki gelişmeler karşılaştırmalı olarak sunulurken durum analizi yapılmıştır. Birlik ülkeleri ile Türkiye'de Bankacılığın durumu Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri esas alınarak grafik ve oran analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Avrupa Birliğinde Bankacılık Sektörü, Türk Bankacılık Sektörü, Yabancı Sermayeli Bankalar

* Dr. Faruk AKIN , Bilecik Üniversitesi, Bozüyük Meslek YüksekOkulu , drfarukakin@hotmail.com

** Dr. N. ECE; İstanbul Aydın Üniversitesi, nalanece@gmail.com

Memership of the Europesan Union after Poland, Hungary, the Czech Republic's banking sector comporison with the Turkish banking sector

Abstract

Developed within the European Union, Single Market movement has made international capital mobility . Union members were in the process of transition economies. Poland, Hungary and the Czech Republic has become the fastest and the most intensive countries that transition occurred. Although there have been developments in Turkey's banking sector , Turkey has remained behind these countries. Poland, Hungary and the Czech Republic and Turkey, were examined from various aspects of the criteria. Macro economic dimensions and developments in the banking sector between the years 2004–2007 are presented as a comparative case and analysis has been done. The situation of banking in Turkey and european countries has been shown with graphic and ratio analysis.

Key words: Banking Sector in EU, Turkish Banking Sector, Foreign Capital Banks

Giriş

1980'li yıllarda başlayan globalleşme hareketleri 1990'li yıllarda hızını artırmıştır. 1992 yılında Avrupa'da başlayan Tek Pazara dönük faaliyetler ekonomik ve parasal birlikteliği sağlamıştır. Tek Pazar hareketinde temel amaç, üretim faktörlerinin serbest dolaşımının sağlanmasıdır. Birlik üyesi olan ülkelerde, ekonomik ve ticari ilişkilerin sağlamlaştırılması ve bunun sonucunda ekonomik istikrar, temel hedefler arasında yer almaktadır.

Makro ekonomik ve siyasi istikrar, sermaye birikimi, uygun düzenleme ve denetim çerçevesi, yüksek gelir düzeyi ve sağlanan entegrasyonun oluşturduğu sinerji AB'deki bankacılık sektörlerinin başlıca üstünlükleri olarak karşımıza çıkmaktadır (BDDK, 2007). Finansal sektörün büyümesi ve işlevinin artması bankacılık rekabetini oluşturmuştur. AB ülkelerinde uygulanan serbestleşme politikaları ile uluslar arası sermaye akımları Bankacılık Sektörünün kendini yenilemesini zorunlu hale getirmiştir. Sermaye piyasalarındaki gelişmelere paralel olarak bankacılık alanında büyüme gözlemlenmiştir. Birliğe üye ülkelerde bankacılık lisansı ile bankaların hareket özgürlükleri artırılmıştır. Yapılan düzenlemeler ile rekabetin artması ile Avrupa bankaları arasında yeni stratejiler karşımıza çıkmaktadır. Bu düzenlemelerden biri de uluslararası bankacılık faaliyetlerini genişletmek olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların sektör payları incelendiğinde, toplam sermaye paylarının hatırı sayılır bir seviyede olduğu ortaya çıkmaktadır. AB'nin gelişmekte olan ülkelerinde yabancı bankaların sektör toplam sermayesi içindeki payın %50'nin üzerindedir. Örneğin 2004 yılında AB katılan Çek Cumhuriyetinin sektörde yabancı bankaların payı %80, Macaristan'da %70 ve Polonya'da %60'ın üzerindedir. Tam üyeliğe aday ülke statüsündeki Türkiye'de bankalar gelişmeleri yakından takip etmektedir. Ülkemizde ekonomik kalkınmanın temel birimlerinden olan bankacılık sistemi AB bankaları ile henüz rekabet edebilecek seviyede değildir. 2001 yılında itibaren bankacılık alanında sürdürülen yeniden yapılandırma çalışmaları, sektörün kendi ayakları üstünde durabilmesi ve uluslar arası

alanda rekabet edebilir pozisyona gelmesi hedeflenmiştir. AB ile uyum sürecinde olan Türk Bankacılık Sektörü uluslar arası etkinliğini artırmak zorundadır.

Çalışmamızın birinci kısmında; Türkiye ile AB üye ülkelerinin makro ekonomik kriterler karşılaştırılmalı olarak sunulmuştur. Sosyalist sistemden piyasa ekonomisini oluşturmaya çalışan ülkeler grubuna “Geçiş Ekonomileri” denir. Özellikle bu ülkelerin seçilme nedeni AB’ye alınmaları sonucu bu geçiş sürecini hızlı yaşamaları. Bu ülkelere Slovakya’da eklenebilir. Karşılaştırmalarda makro ekonomik kıstaslar; GSYİH, kişi başı GSYİH, büyüme oranı, enflasyon oranı, ödemeler bilançosu, işsizlik oranı ve nüfus göstergeleri ile belirtilmiştir. Bu bölümde amaç; Türkiye ile Avrupa Birliği üye ülkelerinin ekonomik kıstasları hakkında daha geniş bir bakış açısı sağlamak. İkinci bölümde birinci bölüm ile bağlantılı olarak bankacılık sektöründe temel büyüklükler esas alınarak Birlik üyeleri ile Türkiye kıyaslaması yapılmıştır. Temel büyüklükler, performans ve riskler sınıflandırması ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türk Bankacılık Sektöründe Performans göstergeleri karşılaştırılmıştır. Bunlar; aktif büyüklük, toplam krediler, toplam mevduat, banka sayısı, şube sayıları, personel sayıları ve yabancı para olmuştur. Üçüncü bölümün sonunda Türkiye’de Yabancı Sermayeli Bankalar irdelenmiştir. Ülkemizde 1989 yılından sonra sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ve uluslararası ticaretin artması yabancı sermayeli bankaların girişini cazip hale getirmiştir.

Son bölümde ise Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türk Bankacılık Sektörü risklerinden Sermaye Yeterlilik Oranı ve Tahsili Gecikmiş Alacaklar dikkate alınmıştır. Ülkeler bazında bankacılık sektörünün derinlik ve gelişmişlik durumu oranlarla açıklanmıştır.

Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye’nin makro ekonomik göstergelerinin karşılaştırılması

2002 yılından AB üyeliğine aday ülke durumunda olan Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyetine Üçüncü Entegrasyon Programı adı altında çeşitli ekonomik destekler sağlanmıştır (VEÜ, 2002). 2004 yılında Avrupa Birliği’ne katılan Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti bankacılık sektörü ile Avrupa Birliği aday ülke statüsündeki Türk Bankacılık Sektörünü karşılaştırmadan önce söz konusu ülkelerin 2004-2008 dönemine ait makro ekonomik göstergelerinin (GSYİH, kişi başı GSYİH, büyüme oranı, enflasyon oranı, ödemeler bilançosu ile işsizlik oranı) incelenmesi yerinde olacaktır.

Polonya önemli yüzölçümü, nüfusu ve ekonomik potansiyeli ile orta büyüklükte bir Orta Avrupa ülkesidir. Macaristan’ın iç pazarı nispeten küçüktür. Bununla beraber ülke ekonomisi büyüklük bakımından halen Polonya ve Çek Cumhuriyeti’nden sonra bölgede 3. sırada yer almaktadır (İGEME, 2008 : 1). 2004 yılında dünya ekonomisinde güçlü büyüme, canlı ticaret, yüksek meta fiyatları ve düşük maliyetli uluslararası finansmandan oluşan elverişli bir uluslararası ortam sayesinde geçiş ekonomileri oldukça iyi bir ekonomik performans göstermiştir. 2005’de büyüme biraz yavaşlasa da geçiş ekonomileri gelişmiş ülkelere oranla dinamik büyümelerini sürdürmüştür. (Buluş, 2008 : 34). 2004 yılında Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti’nin büyüme oranları sırasıyla 5.3, 4.7 ve 4.5 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılında ise Polonya ve Macaristan’da büyüme performansları gerilemiştir. 2006,2007 ve 2008 yıllarına geldiğimizde ise

AB'ye üyeliğinde etkisi ile Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti ekonomilerinin büyümeye devam ettiğini görmekteyiz. Türkiye'nin büyüme temposu 2004 yılından sürekli bir artış gösterirken 2007'nin başından itibaren hız kesmeye başlamıştır. Reformların durması ve AB sürecinin tıkanmasının üstüne siyasetin ekonominin önüne geçmesi, ekonominin gereklerini arka plana itmiştir. 2002-2006 arasında büyüme ortalaması % 7,2 iken, 2007'de % 4,7'ye, 2008 'de ise 1,1'e gerilemiştir.

GSYİH'deki değişmeler ekonomik değerlendirme açısından en temel göstergelerden biridir. GSYİH'nin devamlı ve sürdürülebilir düzeyde büyümesi, gerek toplum gerekse bankacılık açısından büyük önem taşımaktadır. Yıllar itibariyle dalgalanma göstermeyen GSYİH büyüme oranları bankaların öngörülerini doğru belirleyebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra yüksek düzeydeki kişi başına GSYİH düzeyi tasarruf hacmi açısından da önemlidir (BDDK,2005). Avrupa Birliği üyeliği sonrası ekonomik büyümenin bir neticesi olarak Polonya'da 2004 yılında 252 milyar dolar olan GSYİH'nin 2008 yılında 390 milyar dolara, Macaristan'da 2004 yılında 102 milyar dolardan 2008 yılında 131 milyar dolara ve Çek Cumhuriyeti'nde 2004 yılında 108 milyar dolardan 2008 yılında 172 milyar dolara ulaştığı görülmektedir. Türkiye'nin GSYİH'sına baktığımızda 2004 yılında 390 milyar dolardan 2008 yılında 740 milyar doları aştığı görülmektedir. Polonya'da 2004 yılında 6.617 dolar olan kişi başı GSYİH 2008 yılında 10.000 doları aşarken, Macaristan'da 2004 yılında 10.000 dolardan 13.000 dolara yükseldiği ve Çek Cumhuriyetinde 2004 yılında 10.000 dolardan 2008 yılında 16.000 doları aştığı görülmektedir. Söz konusu ülkelerde işsizlik oranlarına baktığımızda Macaristan'da 2004 yılından itibaren işsizlik oranlarında yaşanan artış dikkat çekerken, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'nde AB üyeliği sonrası işsizlik oranlarının azaldığı görülmektedir. Belirtilen ülkelerde kişi başı GSYİH için yaşanan gelişmelerin Türkiye içinde geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'de 2004 yılında 5.779 dolar olan kişi başı GSYİH'nin 2008 yılında 10.000 doları aştığı görülmektedir.

Ödemeler Bilançosu rakamlarına baktığımızda Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nde 2004–2008 döneminde ödemeler bilançosunda çok fazla bir değişimin yaşanmadığı görülürken aynı dönemde Türkiye'de ödemeler bilançosundaki artış dikkat çekmektedir. Türkiye, 2004 yılında 14 milyar dolar ödemeler bilançosu açığı verirken 2008 yılında bu rakamın 40 milyar doları aştığı görülmektedir.

Ülkelerin nüfus ve nüfusunun yapısı incelendiğinde Polonya, Avrupa'nın nüfus itibariyle en büyük ülkelerinden biridir. Avrupa Birliğine 2004'te katılan Polonya o zamandan itibaren altyapı ve kalkınma projelerine AB'den daha fazla destek bulmaktadır. Merkezi Doğu Avrupa olan en geniş ve en kalabalık ülkesidir (KTO, 2008: 8). Macaristan ve Polonya ise 2008 yılı tahminlerine göre 10 milyon nüfusa sahiptir. Türkiye, 70 milyonu aşan Avrupa Birliği ülkeleri içinde sahip olduğu genç nüfus ile Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'ne oranla önemli bir avantaja sahip olduğu görülmektedir. Aşağıdaki Tablo 1'de Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'ye ait makro ekonomik göstergeler (2004–2008) yer almaktadır.

Tablo 1: Makro Ekonomik Göstergeler (2004–2008)

ÜLKELER	MAKRO EKONOMİK GÖSTERGELER	2004	2005	2006	2007	2008
POLONYA	GSYİH (Milyon Dolar)	252.668	303.161	338.689	364.834	390.679
	KİŞİ BAŞI GSYİH	6.617	7.943	8.890	9.593	10.291
	BÜYÜME ORANI (%)	5.3	3.6	6.2	6.6	5.0
	ENFLASYON ORANI (%)	3.6	2.2	1.3	2.6	4.2
	ÖDEMELER BİLANÇOSU	-10.677	-5.105	-7.077	-9.705	-13.943
	İŞSİZLİK ORANI (%)	19.0	17.8	13.9	9.6	7.1
	NÜFUS (Bin Kişi)	38.190	38.173	38.157	38.125	38.115
MACARİSTAN	GSYİH (Milyon Dolar)	102.159	111.568	114.273	125.024	131.546
	KİŞİ BAŞI GSYİH	10.097	11.049	11.340	12.433	13.109
	BÜYÜME ORANI (%)	4.7	3.9	4.0	1.2	0.6
	ENFLASYON ORANI (%)	6.8	3.5	4.0	7.9	6.0
	ÖDEMELER BİLANÇOSU	-8.589	-7.457	-7.885	-7.085	-6.263
	İŞSİZLİK ORANI (%)	6.1	7.2	7.5	7.4	7.8
	NÜFUS (Bin Kişi)	10.116	10.097	10.076	10.066	10.045
ÇEK CUM.	GSYİH (Milyon Dolar)	108.214	123.981	141.801	160.448	172.504
	KİŞİ BAŞI GSYİH	10.061	12.120	13.848	15.661	16.833
	BÜYÜME ORANI (%)	4.5	6.3	6.8	6.1	3.0
	ENFLASYON ORANI (%)	2.6	1.6	2.1	3.0	6.3
	ÖDEMELER BİLANÇOSU	-6.512	-3.217	-592	-653	-7.303
	İŞSİZLİK ORANI (%)	8.3	7.9	7.2	5.3	4.4
	NÜFUS (Bin Kişi)	10.211	10.220	10.251	10.287	10.381
TÜRKİYE	GSYİH (Milyon Dolar)	390.387	481.497	526.429	648.754	741.792
	KİŞİ BAŞI GSYİH	5.779	7.027	7.609	9.305	10.436
	BÜYÜME ORANI (%)	9.4	8.4	6.9	4.7	1.1
	ENFLASYON ORANI (%)	8.6	8.18	9.6	8,76	10.44
	ÖDEMELER BİLANÇOSU	-14.431	-22.088	-32.051	-38.219	-41.623
	İŞSİZLİK ORANI (%)	10.3	10.3	9.9	9.9	11.3
	NÜFUS (Bin Kişi)	68.000	68.867	69.732	70.586	71.081*

Kaynak : Eurostat, Structural Indicators, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table>

(Türkiye İçin Veriler DPT Ekonomik Rapor 2009'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.)

*Tahmin

Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türk bankacılık sektörünün temel büyüklüklerinin karşılaştırılması

Makro ekonomik göstergeleri karşıladırdıktan sonra uluslararası düzeyde geçerli olan bankacılık sektörü temel göstergelerini incelemekte fayda vardır. Bankacılık sektöründeki temel göstergeler; Temel büyüklükler (Toplam Aktif, Toplam Krediler, Toplam Mevduat, Banka sayıları, Şube sayısı, Personel sayısı ve Bankacılık sektöründe yabancı payı), Performans

Avrupa Birliği üyeliği sonrası Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti bankacılık sektörünün Türk bankacılık sektörü ile karşılaştırılması

(Toplam Aktif/GSYİH, Toplam Kredi/GSYİH, Mevduat/GSYİH, Toplam Kredi / Toplam Mevduat, Net Kar/Aktif, Net Kar / Özkaynak) ve Riskler (Sermaye Yeterliliği Oranı, TGA (Net) / Krediler) olmak üzere üç ana başlık altında ele alınacaktır.

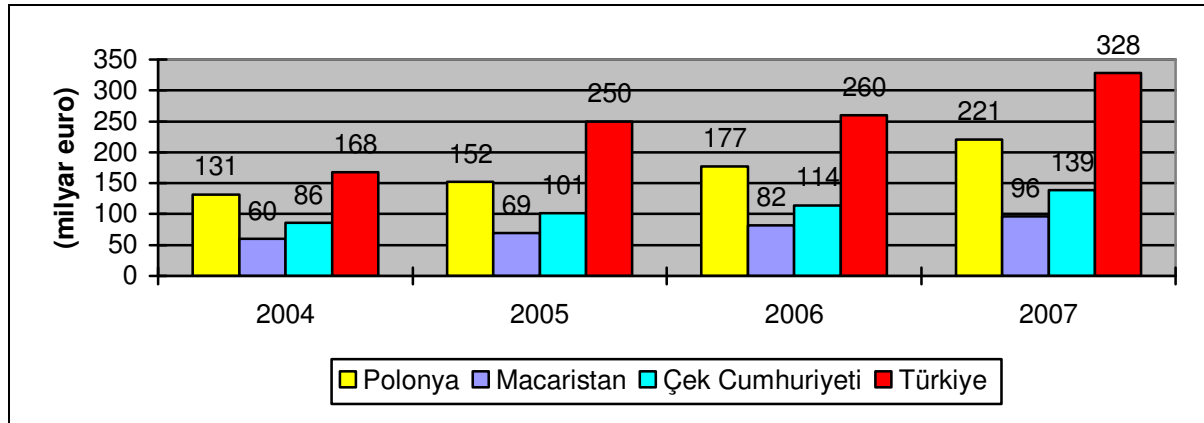
Tablo 2 : Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri

A. Temel Büyüklükler
Toplam Aktif (Milyon Dolar)
Toplam Krediler (Milyon Dolar)
Toplam Mevduat (Milyon Dolar)
Banka Sayıları (Adet)
Şube Sayıları (Adet)
Personel Sayıları (Bin kişi)
Bankacılık Sektöründe Yabancı Payı (%)
B. Performans
Toplam Aktif/GSYİH (Yüzde)
Toplam Kredi/GSYİH (Yüzde)
Toplam Mevduat/GSYİH (Yüzde)
Toplam Kredi / Toplam Mevduat (Yüzde)
Net Kar/Aktif (Yüzde)
Net Kar / Özkaynak (Yüzde)
C. Riskler
Sermaye Yeterliliği Oranı (Yüzde)
TGA (Net) / Krediler (Yüzde)

Toplam Aktif

Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü 2004 yılında 168 milyar Euro iken 2007 yılında 328 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Karşılaştırılan ülkeler içinde Türkiye aktif büyüklüğünde ilk sırada yer alırken Türkiye'yi Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan takip etmektedir. Grafik 1'de Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'de aktif büyüklüğünün yıllar itibariyle (2004–2007) gelişimi gösterilmiştir.

Grafik 1: Aktif Büyüklüğü (Milyar Euro)

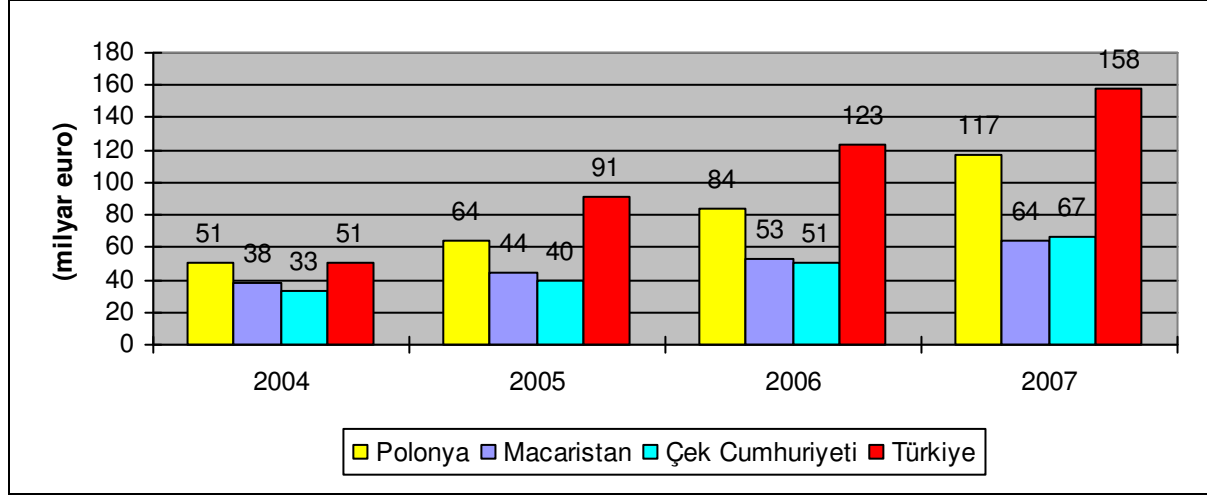

Kaynak : <http://www.fbe.be> , (Statistics 2004, 2005, 2006, 2007)

Toplam Krediler

2007 yılında Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye arasında toplam kredilerde Türkiye 158 milyar Euro ile ilk sırada yer alırken, Türkiye'yi 117 milyar euro ile Polonya, 67 milyar Euro ile Çek Cumhuriyeti ve 64 milyar euro ile Macaristan takip etmektedir. 2004–2007 döneminde Polonya'da toplam krediler 51 milyar euro'dan 117 milyar euroya çıkarken aynı dönemde Türkiye'de 51 milyar Euro'dan 158 milyar euroya ulaştığı görülmektedir. Grafik 2'de Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'de toplam kredilerin yıllar itibariyle (2004–2007) gelişimi gösterilmiştir.

Grafik 2 : Krediler (Milyar Euro)

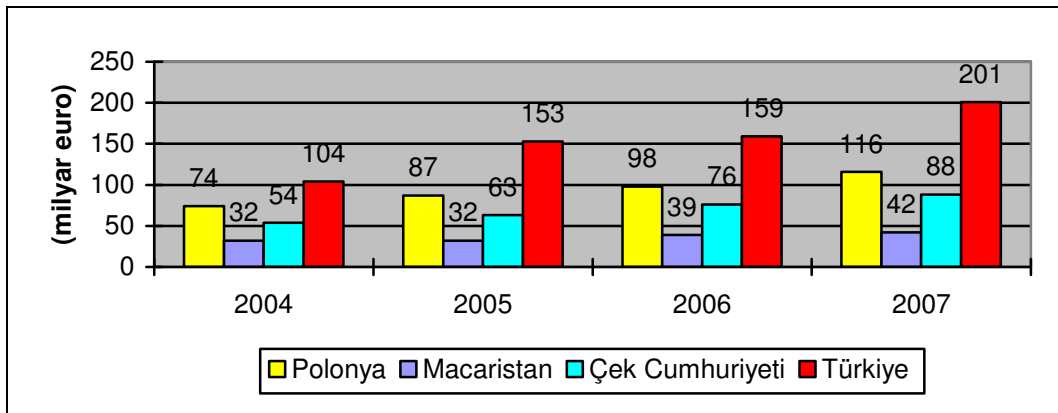

Kaynak : <http://www.fbe.be> , (Statistics 2004, 2005, 2006, 2007)

Toplam Mevduat

Toplam mevduat rakamlarına yıllar itibariyle baktığımızda Türkiye'de 2004 yılında 104 milyar euro olan toplam mevduatın 2007 yılında yaklaşık olarak 2 katına ulaştığını görmekteyiz. Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyetinde ise toplam mevduatın gelişimi Türkiye'ye nazaran daha sınırlı olduğu görülmektedir. Grafik 3'de Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'de toplam mevduatın yıllar itibariyle (2004–2007) gelişimine yer verilmiştir.

Grafik 3 : Toplam Mevduat (Milyar Euro)

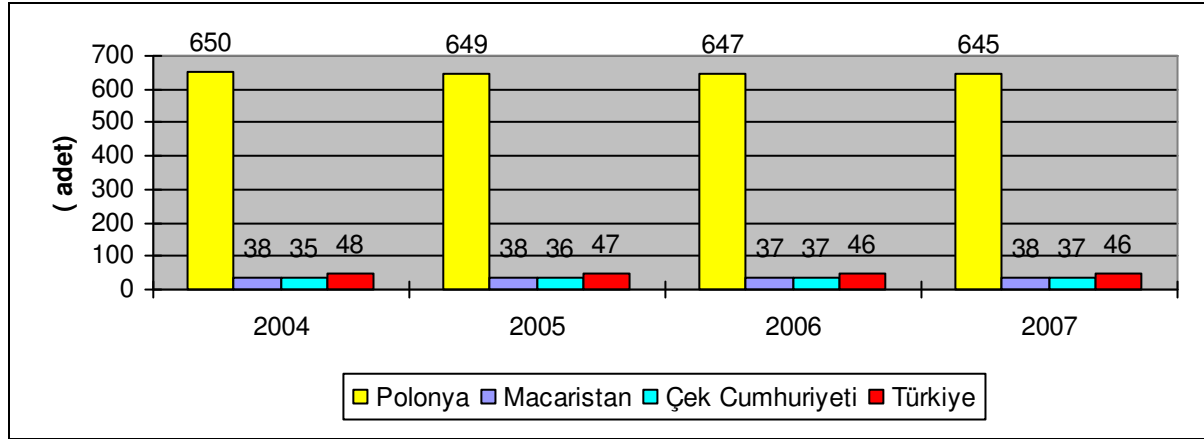
Kaynak : <http://www.fbe.be> , (Statistics 2004, 2005, 2006, 2007)

Avrupa Birliği üyeliği sonrası Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti bankacılık sektörünün Türk bankacılık sektörü ile karşılaştırılması

Banka sayıları

2004 yılında toplam 650 kredi kurumunun faaliyet gösterdiği Polonya kredi kurumu bakımından ilk sırada yer alırken, Polonya'yı 48 kredi kurumu ile Türkiye, 38 kredi kurumu ile Macaristan ve 35 kredi kurumu ile Çek Cumhuriyeti takip etmektedir. 2007 yılı itibariyle kredi kurumu sayılarında ufak çapta değişim olsa da ülkelerin sıralamasında herhangi bir değişim olmamıştır. Grafik 4'de Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'de banka sayılarının yıllar itibariyle (2004–2007) gelişimi gösterilmiştir.

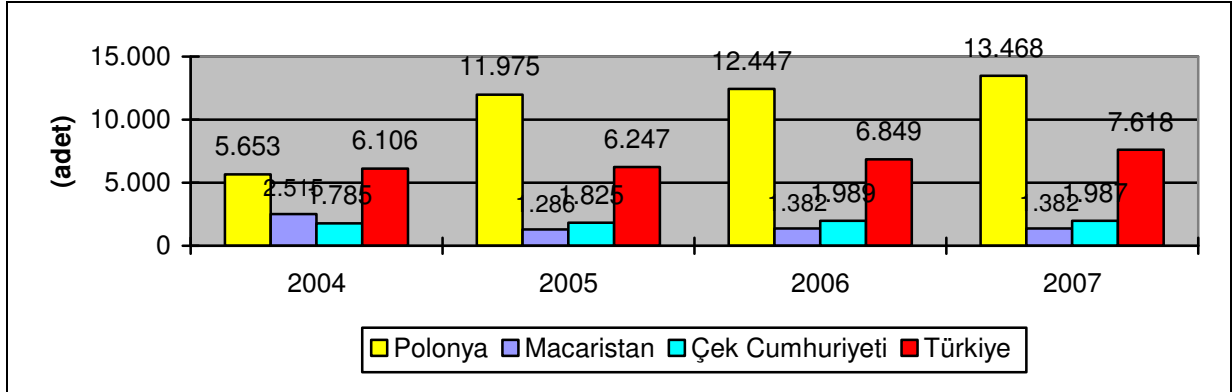
Grafik 4: Banka Sayıları (Adet)

Kaynak : <http://www.fbe.be> , (Statistics 2004, 2005, 2006, 2007)

Şube sayıları

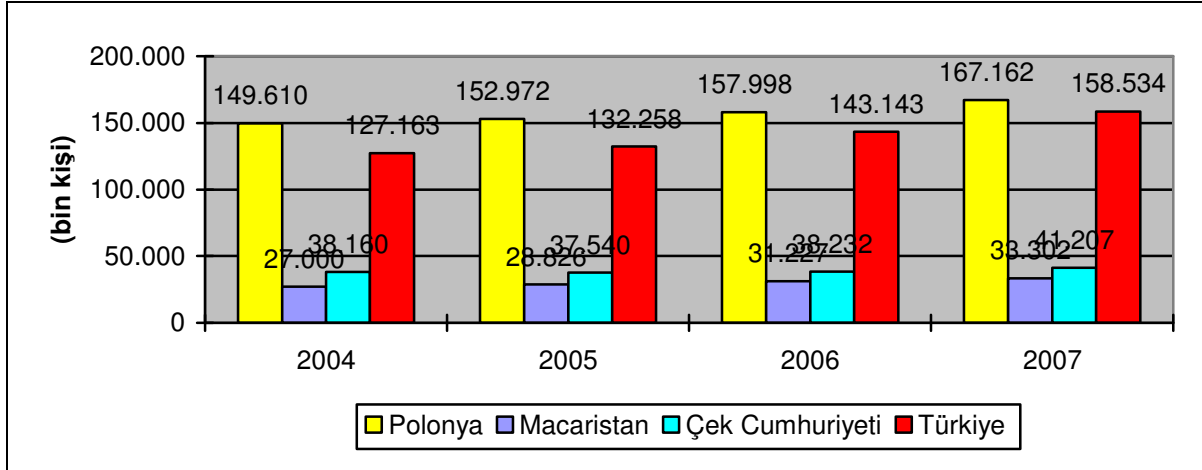
Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türk Bankacılık Sektörlerinde şube sayılarına baktığımızda Polonya'da 2004 yılında 5.653 olan şube sayısının 2007 yılında 13.000'ini aştığı görülmektedir. Macaristan'da ise yıllar itibariyle şube sayısındaki gerileme göz çarpmaktadır. Çek Cumhuriyeti'nde ise şube sayılarında göze çarpan bir değişim görülmemektedir. Türkiye'de 2004 yılından itibaren şube sayılarında artış dikkat çekmektedir. Buna göre 2004 yılında 6.106 olan şube sayısı 2007 yılında 7.600'ü aştığı görülmektedir. Grafik 5'de Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'de şube sayılarının yıllar itibariyle (2004–2007) gelişimi gösterilmiştir.

Grafik 5: Şube Sayıları (Adet)

Kaynak : <http://www.fbe.be> , (Statistics 2004, 2005, 2006, 2007)

Personel sayıları

Kredi kurumu ve şube sayısı bakımından karşılaştırılan ülkeler arasında ilk sırada yer alan Polonya, personel sayısı bakımından da ilk sıralarda yer alırken, Türkiye'nin 2004–2007 döneminde personel sayısında önemli bir artış kaydettiği görülmektedir. Türkiye'de 2004 yılında 127.163 olan personel sayısı 2007 yılında 158.534'e ulaşmıştır. Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nde ise personel sayılarındaki artış Polonya ve Türkiye'ye oranla daha sınırlı olmuştur. Grafik 6'de Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'de personel sayıları yıllar itibariyle (2004–2007) gelişimi gösterilmiştir.

Grafik 6: Personel Sayıları (Bin Kişi)

Kaynak : <http://www.fbe.be> , (Statistics 2004, 2005, 2006, 2007)

Bankacılık sektöründe yabancı payı

Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin Ödemeler Dengesi El Kitabı (1993) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nin Yabancı Doğrudan Yatırımların Referans Tanımı (1996) isimli çalışmalarında yer alan tanımlamalara göre, yabancı doğrudan yatırım; uzun süreli bir menfaat elde etmek amacıyla bir ekonomideki yerleşik birimin (direkt yatırımcı), diğer bir ekonomide yerleşik (direkt yatırım yapan işletme) yatırım yapması olarak tanımlanmaktadır (Bumin , 2007:

33). Dünya genelinde bankacılık sektöründeki gelişmeler incelendiğinde yabancı banka pay oranlarında önemli değişiklikler fark edilmektedir. Küreselleşme hareketi bu gelişmelerin temelini oluşturmaktadır. Söz konusu araştırmalarda, hisselerinin %50'den fazlası yabancılara ait olan bankalar yabancı banka olarak tanımlanmış ve bu bankaların aktiflerinin toplamı bankacılık aktifleri içerisindeki payları dikkate alınmıştır (Nicolo, 2003; 158).

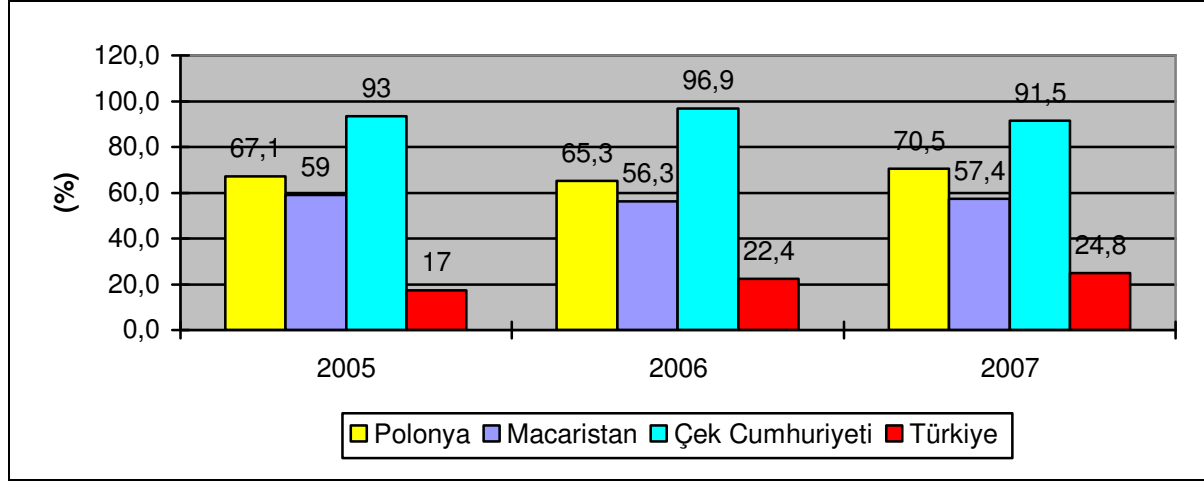
Ülkelerin makro ekonomik seviyeleri geliştikçe, bankacılık sektörü ön plana çıkmış, dolayısıyla finansman ihtiyacı doğmuştur. İç kaynaklar her zaman yeterli düzeyde olmayabilir. Gelişmekte olan ülkeler finansal sektörlerini dış kaynaklarla desteklemektedirler. AB üyelik süreci nedeniyle Doğu Avrupa ülkeleri 1990 yılından itibaren yabancı yatırımlar için cazip hale gelmişlerdir. Bölge ülkeleri içerisinde en yüksek yatırım Çek Cumhuriyeti ve Polonya yapılmıştır. Coğrafi yakınlık avantajını kullanan bu ülkeler Avrupa kökenli bankalar tarafından tercih edilmiştir. Bir diğer önemli etken ise, Doğu Avrupa ülkelerinin siyasi bağımsızlıklarını kazanmadan önce bankacılık sektörlerinin gelişmemiş olmasıdır. AB üyeliğine kabul edildikten sonra Birliğin yeni üyeleri bankacılık sektörlerinin açıklarını yabancı bankalar aracılığıyla kapatmışlardır. Yabancı bankaların örgütlenme şekillerine bakıldığında ise, yabancı bir ülkede yapılacak bankacılık faaliyetleri bu ülkede varlık derecesine göre şu şekilde sıralanabilmektedir (Bain,Fung, Harper, 2003). Bunlar muhabir bankacılık, temsilcilik, acentecilik, şube ve iştirak. Birlik içinde bankacılığın uyumlaştırılması için birçok düzenleme yapılmış ve bu kapsamda tek bankacılık lisansı ile bankaların Birlik içinde serbestçe faaliyet göstermeleri sağlanmıştır (BDDK, 2005:5). Yabancı bankalar üzerinde yapılan çalışmalar, bu bankaların gelişmekte olan ülke piyasalarına ilk önce sınırlı hacimde şubeler olarak girmeyi tercih ettikleri ve daha sonra sermaye piyasalarında faaliyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır (Bankacılar Dergisi, 2005: 52).

Aşağıda Grafik 7'yi incelediğimizde 2005 yılından itibaren AB üyeliğine kabul edilen ülkelerde yabancı bankaların payı fark edilir bir oranda artmıştır. Başta Çek Cumhuriyeti olmak üzere onu takibinde Polonya ve Macaristan gelmektedir. Bu ülkelerde uygulanmaya konulan ekonomik politikalar sonucu yabancı bankalar yatırım oranlarını artırmışlardır. Çek Cumhuriyetinde bankacılık sektörü neredeyse tamamen yabancı bankaların ellindedir. Estonya Birlik üyeleri içerisinde yabancı bankacılığında en yüksek paya sahiptir. Euro'ya geçiş ile birlikte ülkeler arası kur ve faiz riski ortadan kalktığından, yabancı banka yatırımcıları tarafından tercih edilir ülkeler haline geldiler (Yüksel, 1994: 4).

Türk ekonomisinde yabancı sermayenin teşvik edilmesi yabancı bankacılık için önemli bir adım olmuştur. Yapılan reformlar yabancı yatırımcılara destek vermiştir. Dönem dönem yaşanan makroekonomik dalgalanmalar bankaları zora sokmuştur. 2001 yılında Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının uygulanmaya konulması ile bankacılık riskleri yönetilebilir hale getirilerek bankaların sermayeleri güçlendirilmiştir. 2004- 2005 yılları arası makro ekonomik göstergelerde yaşanan iyileşme, istikrar ve enflasyon oranının düşmesi finansal büyümeyi sağlamış, bunun sonucunda ise yabancı yatırımcıları Türk bankacılık sektörüne yönlendirmiştir. AB üyeliği üyelik müzakerelerinin başlaması bu yönlendirmeyi hızlandırmıştır. Özellikle 2005–2007 yılları arasında yabancı banka payları ivme kazanmıştır. Yeniden yapılanma sonrası Türk bankacılık sektörüne giriş yapan bankaların çoğu AB üyesi ülkelerde faaliyette bulunan bankalardan oluşmaktadır. Yabancı bankaları yatırıma yönelten etkenlerin başında gelecekte Türkiye ekonomisinde beklenen büyüme gelmektedir. Ancak grafikten de

anlaşıldığı üzere henüz Türkiye'deki yabancı bankaların payı çok azdır.¹ Türkiye ekonomisi içinde bulunduğu kırılganlık nedeni ile dış şoklara uğraması ve yıllardır devam eden makroekonomik belirsizlikler, bankacılık sektörünün işlevini yeterince getirememesine neden olmuştur (Şakar, 2008: 357). Büyüme potansiyeli olan bir ülke için yeterince yabancı yatırım yapılmamaktadır. Son dönemlerde Türk bankacılık sektöründe yatırım yapan yabancı bankaların amacı aktiflerini artırarak kredilerin büyüme potansiyelinden yararlanmak.

Grafik 7 : Bankacılık Sektöründe Yabancı Payları (%)

Kaynak : TCMB , Finansal İstikrar Raporu (2007,2008,2009)

Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türk bankacılık sektörünün performansının karşılaştırılması

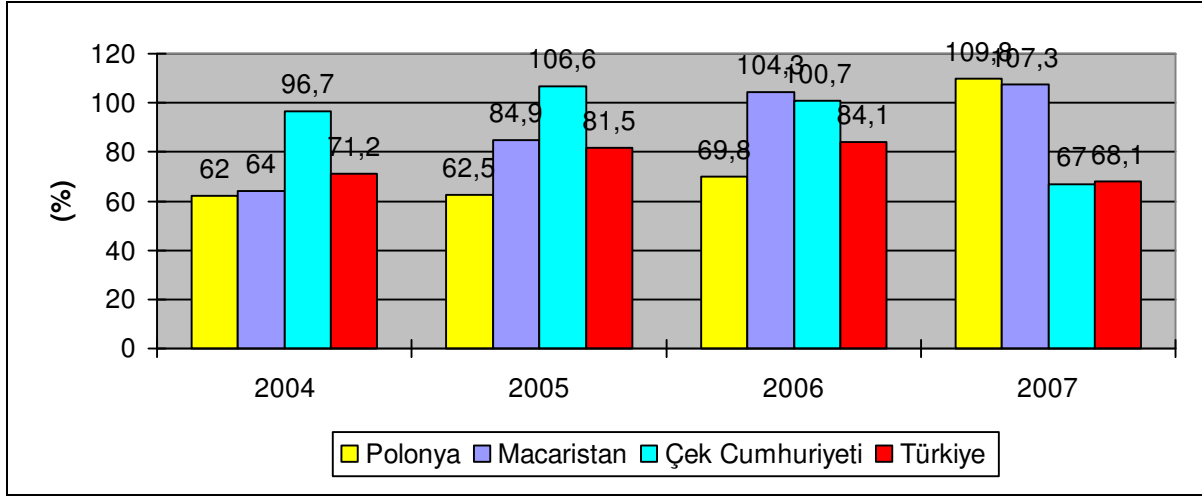
Türk Bankacılık Sektörü Birlik üyeleri ile karşılaştırıldığında, bankacılık sektörünün derinliği ve gelişmişliğini gösteren Toplam Aktif/GSYİH, Toplam Kredi/GSYİH, Toplam Mevduat/GSYİH gibi oranların AB-15 ortalamalarına göre oldukça düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Bu değerler ağırlıklı ortalama yöntemiyle hesaplanmıştır. Aşağıdaki grafiklerde performans (Toplam Aktif/GSYİH, Toplam Kredi/GSYİH, Mevduat/GSYİH, Toplam Kredi / Toplam Mevduat, Net Kar/Aktif, Net Kar / Özkaynak) ayrıntılı olarak karşılaştırılmıştır.

Toplam aktif / GSYİH

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun, katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü toplulaştırılmış bilanço verileri incelendiğinde son yıllarda Türk Bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün dolar bazında arttığı görülmüştür. Bankacılık sektöründeki derinleşmenin önemli bir göstergesi olan sektör aktif büyüklüğünün GSYİH'ye oranı da 2005 ve 2006 yıllarında artışa geçmiştir. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bankacılık sektöründe aktif kârlılığı 2006 yılı sonu itibariyle ortalama % 0,73 olarak gerçekleşmiştir (ECB, 2007). Ülkemizdeki ekonomisindeki gelişmelere paralel olarak belirgin bir artış kaydedilmiş olmasına rağmen Birlik üyeleri değerlerine ulaşamamıştır. Ancak 2007 yılında bir düşüş belirlenmiştir. Bankacılık sektörümüzde giderek bu oranın yükselmesi kayda değer olumlu bir göstergedir.

Avrupa Birliği üyeliği sonrası Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti bankacılık sektörünün Türk bankacılık sektörü ile karşılaştırılması

Grafik 8 : Toplam Aktif /GSYİH (%)

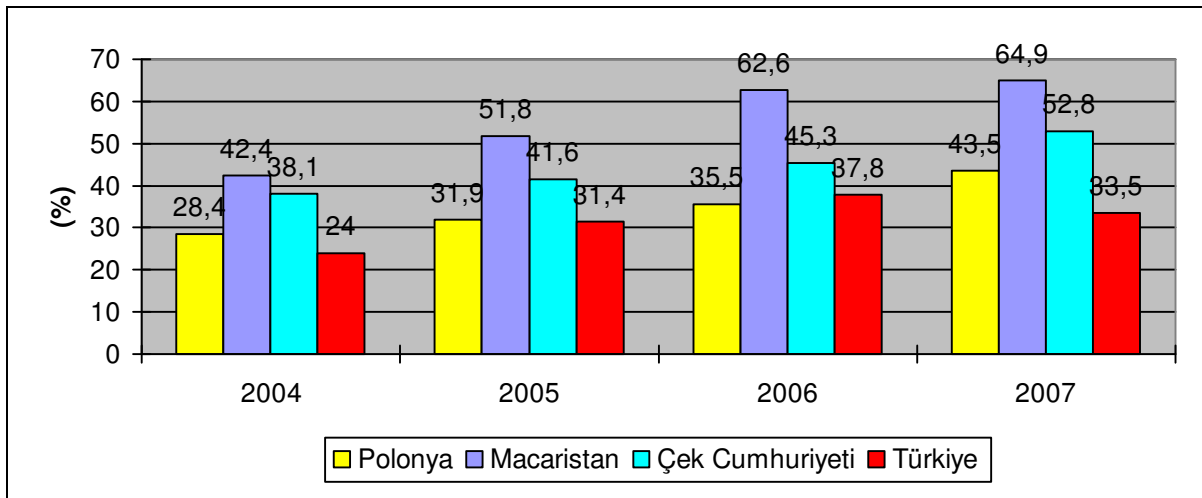

Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure , (<http://www.ecb.int>)

Toplam kredi / GSYİH

Ülkemizde bankacılık sektörünün kredilendirmeye daha çok ağırlık vermesi sonucu son yıllarda gerileme eğilimi görülen menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içindeki payı giderek azalmıştır. Bankacılık sektöründe kredilerde görülen yükseliş eğilimi 2007 de bir miktar yavaşlamıştır. Kullanılan kredilerin GSYİH'ye oranı ise 2005 ve 2006 yıllarında yükselmesine rağmen, 2007 yılında %33,5'e gerilemiştir. Bu gelişmelere rağmen Birlik üyelerinin değerlerine ulaşamadığı görülmektedir.

Grafik 9 : Kredi / GSYİH (%)

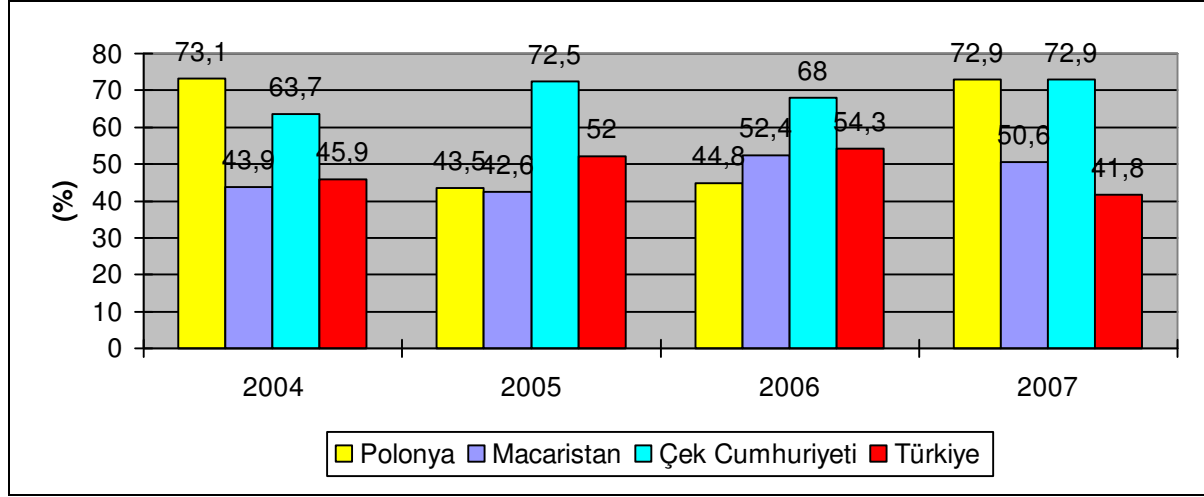

Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure , (<http://www.ecb.int>)

Toplam mevduat / GSYİH

Bankacılık sektörünün derinliği ve bankaların aracılık fonksiyonlarındaki gelişimini gösteren Mevduatın GSYİH'ye oranı açısından karşılaştırma yaptığımızda Türkiye'de oranın Birlik üyesi ülkelerin gerisinde kaldığı görülmektedir. 2007 yılında Polonya'da %72,9 olan oran Çek Cumhuriyeti'nde %72,9, Macaristan'da %50,6 iken aynı yıl Türkiye'de %41,8 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 10 : Mevduat / GSYİH (%)

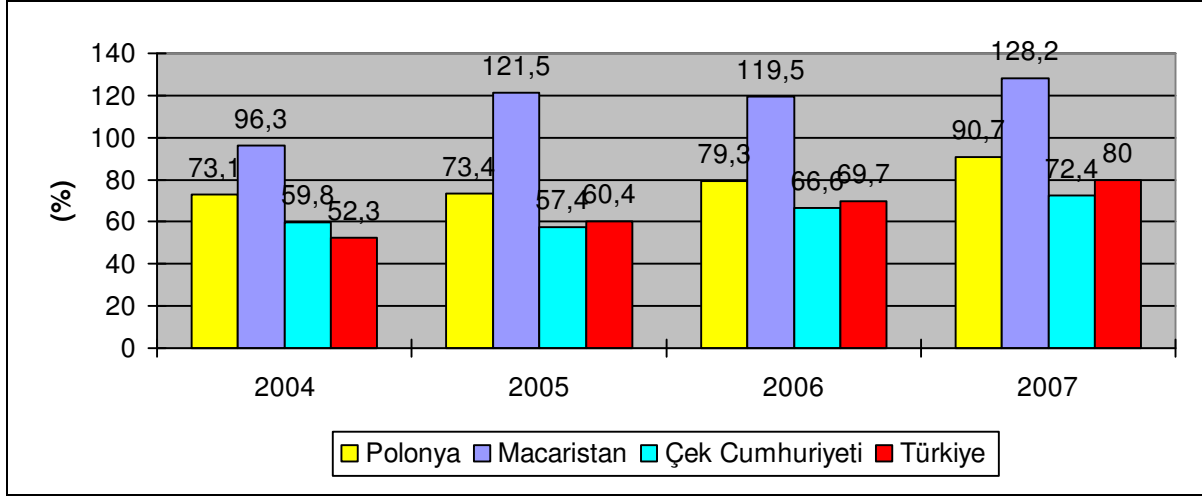
Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure , (<http://www.ecb.int>)

Toplam kredi / Toplam Mevduat

Toplam Krediler / Toplam Mevduat ya da mevduatın krediye dönüşüm oranı hem kredilerin hem de aracılık işlevinin önemli bir göstergesi olup, toplanan mevduatın ne kadarının kredi olarak plase edildiğini göstermektedir (BDDK, 2005). Türk Bankacılık Sektöründe mevduatın krediye dönüşüm oranı 2004 artış eğilimine geçerek 2007–2008 yılına kadar devam etmektedir. Özellikle 2006 yılı sonlarına doğru %11 lik bir sıçrama gözlenmektedir. TBB raporlarına göre gruplar itibariyle bu oran özel bankalarda %94,1, kamu bankalarında %56,9 ve yabancı bankalarda %116,9'dur. Birlik üyeleri içerisinde mevduatların krediye dönüşüm oranı Macaristan'da dikkat çekici bir şekilde üst seviyelerdedir. Türk Bankacılık Sektöründe bu oran giderek ortalamaya yaklaşmaktadır.

Avrupa Birliği üyeliği sonrası Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti bankacılık sektörünün Türk bankacılık sektörü ile karşılaştırılması

Grafik 11: Toplam Kredi / Toplam Mevduat (%)

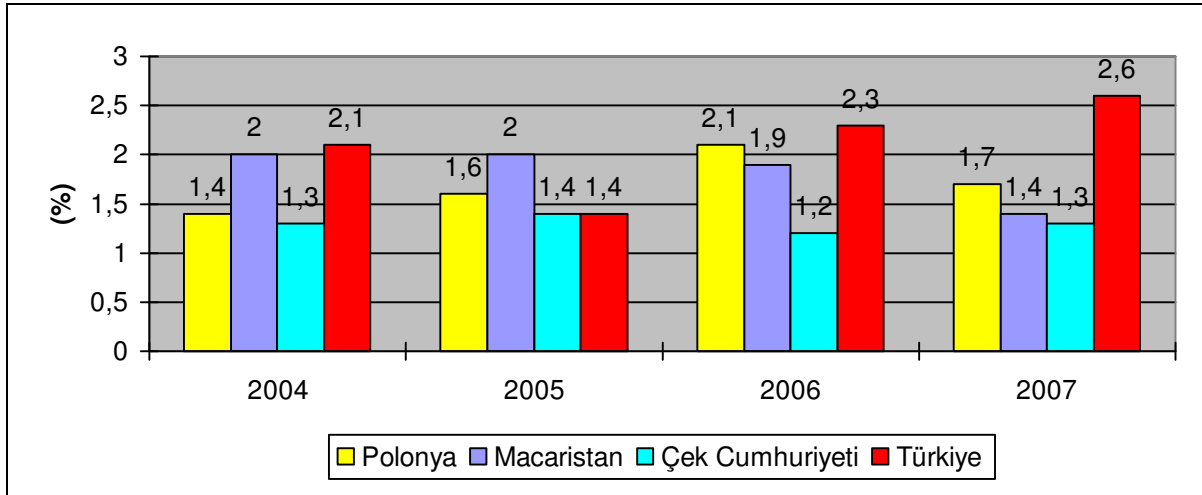

Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure , (<http://www.ecb.int>)

Net kâr / Aktif

Türkiye’de son yıllarda (2004–2007) net kâr/aktif oranı nominal olarak artmakla birlikte Birlik üyelerinin oranlarının üstüne çıkmıştır. 2004 yılında Türkiye’de %2,1 olan oran, 2005 yılındaki gerileme ile %1,4 olurken, 2005 yılında %2,3’e, ve 2007 yılında %2,6’ya ulaşmıştır.

Grafik 12 : Net Kâr/ Aktif (%)

Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure , (<http://www.ecb.int>)

*2007 yılı verilerinde Polonya için Net Kar / Aktif oranı 2006 yılı itibarıyla.

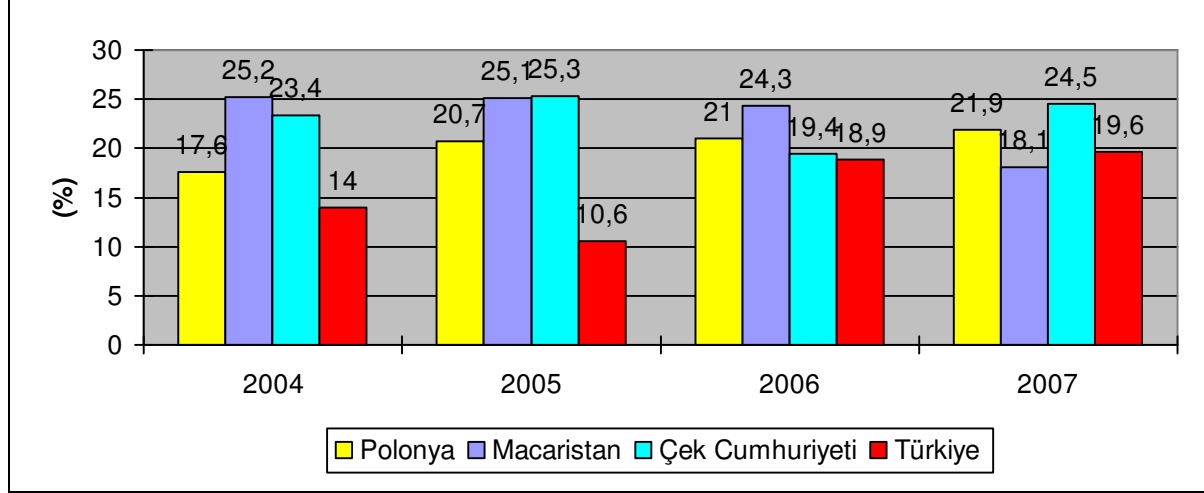
Net kâr / Özkaynak

Türk Bankacılık Sektörünün net kârı nominal olarak artmakla birlikte reel olarak Birlik üyelerinin gerisinde kalmıştır. Kârlılık da ki azalma aktif ve özkaynak getiri oranlarında

F. Akın, N. Ece

gözlemlenmektedir. 2004 ve 2005 yıllarındaki gerileme açığı sonraki dönemlerde kapatılmıştır. Bu çerçevede özkaynak getiri oranı Birlik üyelerine yaklaşmaktadır.

Grafik 13: Net Kâr / Özkaynak (%)

Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure , (<http://www.ecb.int>)

*2007 yılı verilerinde Polonya için Net Kar / Özkaynak oranı 2006 yılı itibarıyla.

Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Türk bankacılık sektörünün risklerinin karşılaştırılması

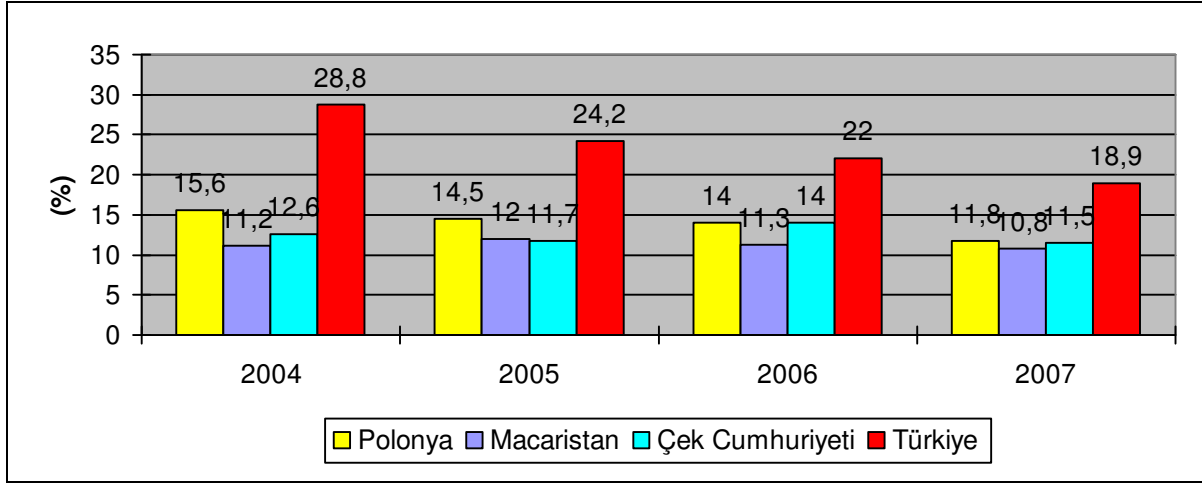
Türk Bankacılık Sektörü ile AB üyesi ülkeleri bankacılık sektörlerini kıyaslarken risk kriterlerini de göz ardı etmemek gerekir. Risk analizinde kullanılan Sermaye Yeterlilik Oranı ve Tahsili Gecikmiş Alacaklar/Krediler oranı ülkelere göre grafiklerle gösterilmiştir.

Sermaye yeterlilik oranı (SYO)

Ülkemizde bankacılık sektörün sermaye yeterlilik oranı son yıllarda gerilemesine karşın, 2004-2007 yılları arasında Birlik üyelerine göre oldukça yüksek seviyede bulunmaktadır. Minimum % 8 olan oran, 2004 yılında Türkiye’de %28,8 iken aynı yıl Polonya’da %15,6, Çek Cumhuriyetinde %12,6 ve Macaristan’da %11,2’dir. 2007 yılında, Türkiye’de rasyonun uluslararası standart olan %8’in 2 katını aşmış olması özkaynakların yeterli olduğunun en önemli göstergesidir.

Avrupa Birliği üyeliği sonrası Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti bankacılık sektörünün Türk bankacılık sektörü ile karşılaştırılması

Grafik 14 : SYO (%)

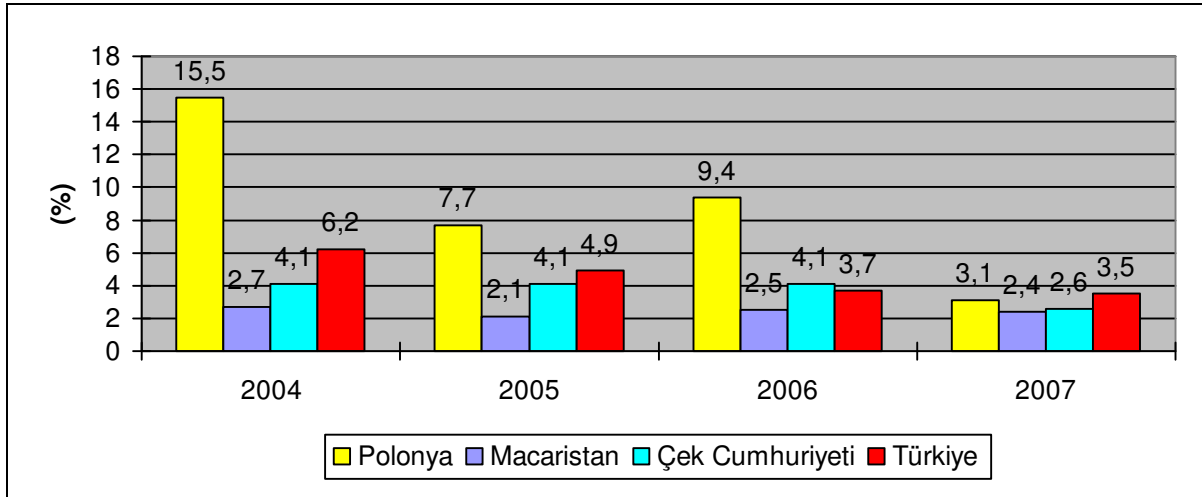
Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure , (<http://www.ecb.int>)

*2007 yılı verilerinde Polonya için, SYO 2007 yılı Eylül itibarıyla.

Tahsili gecikmiş alacaklar (TGA) / Krediler

Grafikte 15’de açık bir şekilde görüldüğü gibi 2004 yılından sonra Birlik üyelerinin TGA/Kredi oranı önemli ölçüde düşüşe geçmiştir. Türk Bankacılık Sektörünün TGA/Kredi oranı, finansal borç yeniden yapılandırılmaları ve ekonomik aktivitenin canlılığın da etkisiyle 2004 yılından sonra Birlik üyelerinin değerlerine yaklaşmıştır. TGA/Kredi oranı, 2007 yılı sonu itibarıyla AB ülkelerine göre daha yüksek seviyededir.

Grafik 15 : TGA/Krediler (%)

Kaynak: ECB Report on EU Banking Structure , (<http://www.ecb.int>)

Sonuç

Türk Bankacılık Sektörü ile AB üyesi ülkelerden Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti temel göstergelerinin karşılaştırılması Birlik üyeliği hakkındaki bakış açımızı genişletmiştir. Bankacılık Sektöründe alınması gereken mesafe grafiklerle ortaya konulmuştur. Geçiş ekonomileri yaşayan Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyetinde bankacılık sektörünün AB tarafından desteklendiği ortaya çıkmaktadır. Uluslararası piyasalardaki entegrasyon gelişmeleriyle artan rekabet bankacılık sektörünün de tetiklemiştir. Birlik üyeleri arasında Tek Pazar ve Ekonomik Parasal Birlik finansal piyasaları hareketlendirmiş, ekonomik kalkınma ve istikrar sağlanmıştır. Parasal Birlik, hem Euro bölgesindeki ülkelerde faaliyet gösteren işletmeler hem de o bölge ile iş yapan işletmeler açısından büyük stratejik öneme sahip. Türkiye’de makro ekonomik istikrarın sürdürülmesi güven ortamını oluşturacağından bankacılık sektörü için önemli bir unsurdur. Bankacılık sektörünün ekonomik büyüklüklerle oranı Türkiye ile Birlik üyeleri karşılaştırıldığında, Türk Bankacılık sektörünün büyüme potansiyelinin kaçınılmaz olduğu ispatlanmaktadır. Yabancı Bankalar için Türk Bankacılık sektörüne yatırım yapmak cazip hale gelecektir.

Türk Bankacılık Sektörü ile Birlik üyeleri arasında bankacılık sistemi karşılaştırıldığında yabancı bankaların yatırımlarının önemli bir ölçüde az olduğu görülmektedir. Türkiye’nin AB’ye aday bir ülke olması ve Birlik üyesi ülkelerle yakın ekonomik ve ticari ilişkilerde olması yabancı yatırımcı bankalar için yeterli gelmemektedir. Türk Bankacılık Sektörünün AB bankacılık sektörüne uyum sağlayıp güçlenebilmesi için, AB bankacılık standartlarının benimsenmesi ve uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Bankaların sermaye yeterliliklerini ve likidite vaziyetlerini Avrupa Para Birliği’nin gerektirdiği standart ve rasyolara uygun hale getirmek kaçınılmaz olmuştur. Gerekli düzenlemelerin yapılması halinde Türkiye’de yabancı bankaların artışı sağlayacaktır.

Ülkeler bazında bankacılık sektöründe performans ve risk kısıtları ele alındığında bakış açımız daha da genişlemektedir. Bankacılık sektöründeki temel alt düzenlemeler önceki yıllarda büyük ölçüde tamamlanmış olduğundan, 2008 yılında gerçekleştirilen düzenlemeler çoğunlukla yeni ihtiyaçlar ışığında mevcut düzenlemeler de değişiklikler yapılması şeklinde gerçekleşmiştir. Yapılan düzenlemeler daha ihtiyatlı bir düzenleme ve denetim anlayışı ve değişen ihtiyaçlar ve konjonktürün gerektirdiği esnek bir düzenleyici çerçeveye yönelik olarak, koruyucu hükümlere ilişkin düzenlemeler, kuruluş ve faaliyet esasları, finansal raporlama ve kurumsal yönetim konularında yoğunlaşmalıdır.

Uluslararası alanda ise, özellikle AB, Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Ödeme ve Denkleştirme Sistemleri Komitesi ile diğer uluslararası kuruluşların bankacılık sektörüne yönelik düzenleme, ilke ve standartlarının arttığı gözlenmektedir. Bununla birlikte uluslararası finansal piyasalarda yaşanan gelişmeleri takip etmek kaçınılmaz olmuştur. Basel II’ye uyuma yönelik çalışmalar BDDK ve bankalarca işbirliği içerisinde hızlanmalıdır. Türk Bankacılık Sektörünün uluslar arası rekabet gücüne ulaşmasını, kârlılık, verimli ve rasyonel çalışmasını engelleyici faktörlerin gözden geçirilerek azaltılması önemlidir. Avrupa Birliğine aday olan Türkiye’nin Finansal Sektör Komisyonu çerçevesinde çalışmalar en kısa zamanda tamamlanmalıdır.

Avrupa Birliği üyeliği sonrası Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti bankacılık sektörünün Türk bankacılık sektörü ile karşılaştırılması

Dipnotlar

¹ Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun 2008 yılı Eylül ayı verilerine göre halka açık paylar içindeki yabancı payları sektörün aktif toplamına göre yüzde 17,5'tir. Bu paylar da eklendiğinde bankacılık sektöründe yabancı payı yüzde 42,9'a ulaşmaktadır.

Kaynaklar

- Bain, E.A., Fung, J.G. ve Harper, R.L., (2003), Multinational Banking: Historical, Empirical and Cade Perspectives, Working Paper, Melbourne Business School
- BDDK, (2005), Avrupa Birliğine Tam Üyelik Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü
- BDDK, (2007), Bankalarda Yapısal Gelişmeler 2007
- Buluş, A. (2008) , Geçiş Ekonomileri, Ekin Yayınevi
- Bumin, M. (2007) , Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar, Turhan Kitabevi
- Eurostat, Structural Indicators, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table> , (20.07.2009)
- European Banking Federation , Statistics , <http://www.fbe.be> (31.07.2009)
- European Central Bank , ECB Report on EU Banking Structure , <http://www.ecb.int> (06.08.2009)
- European Central Bank, (2007), EU Banking Sector Stability Report, November 2007
- DPT, Ekonomik Rapor 2009 , <http://www.dpt.gov.tr> , (30.07.2009)
- İGEME , <http://www.igeme.org.tr> , (30.07.2009)
- IMF, World Economic Outlook Database April 2009. , <http://www.imf.org> , (25.07.2009)
- Nicolo, G., Bartholomew, P., Zaman, J. Ve Zephirin, M.G.,(2003), Bank Consolidation, Internationalization and Conglomeraration: Trend and Implications for Financial Risks, IMF Working Paper, No: WP/03/158
- Şakar, B. (2007) , Türk ve AB Ülkeleri Karşılaştırmalı Genel Göstergeler ile Bankacılık Sektörünün Ekonomik İstikrara Etkisi ,<http://bsy.marmara.edu.tr/Konferanslar/2008/34.pdf>, (22.07.2009)
- TBB, (2005) , Türkiye'de Yabancı Bankalar, Bankacılar Dergisi , Sayı 52
- Viyana Ekonomi Üniversitesi, www.wu.ac.at/ebc/downloads/2dpws2002-3.pdf,(30.07.2002)
- Yüksel, E.(1998), Euro'nun Finansal Sektör Üzerindeki Etkisi, Sayı 4